

УДК 316.77

БЕЖЕВЕЦЬ А.М., старший викладач НТУУ “КПІ”

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Стаття присвячена питанням кіберсоціалізації особистості, зокрема, проблемам, які виникають в процесі соціалізації в умовах інформаційного суспільства. Розглядаються позитивні та негативні наслідки соціалізації в Інтернет-просторі, досліджуються причини та наслідки Інтернет-залежності, їх вплив на подальший розвиток особистості, а також шляхи їх подолання.

Ключові слова: соціалізація, кіберсоціалізація, Інтернет, Інтернет-простір, Інтернет-залежність, віртуальний простір, Інтернет-мауглі.

Аннотация. Статья посвящена вопросам киберсоциализации личности, особенно, проблемам, которые возникают в процессе социализации в условиях информационного общества. Рассматриваются положительные и отрицательные последствия социализации в Интернет-пространстве, исследуются причины и последствия Интернет-зависимости, их влияние на дальнейшее развитие личности, а также пути их преодоления.

Ключевые слова: социализация, киберсоциализация, Интернет, Интернет-пространство, Интернет-зависимость, виртуальное пространство, Интернет-маугли.

Summary. This article is devoted to the individual's cyber-socialization, particularly the problems arising in the process of socialization in the information society. We consider the positive and negative effects of socialization in the Internet-space, investigates the causes and effects of Internet-addiction and their impact on the further development of the individual and ways to overcome them.

Keywords: socialization, cyber-socialization, Internet, Internet-space, Internet-addiction, virtual space, Internet-mowgli.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття у всьому світі спостерігається глобальне впровадження інформаційних технологій, поширення персональних комп'ютерів. Цей процес не оминув і Україну. Як не прикро відзначати, але, незважаючи на прийняття у 2007 році Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”, а також ряду нормативно-правових актів з питань регулювання інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на них, впровадження електронного документообігу, захисту інформації, це не призвело до бажаних масштабів розвитку інформаційного суспільства порівняно із світовими тенденціями. На сьогодні процес інформатизації потребує прискорення з метою максимального забезпечення застосування відповідних технологій для задоволення інформаційних комунікаційних потреб громадян, ринку та держави.

Важливо відзначити, що за даними експертів Всесвітнього економічного форуму у 2014 році Україна посідає 6 позицію серед 144 країн за показником тарифів на ширококутний доступ до Інтернету. Тобто глобальний процес інформатизації охопив більшість країн світу і є визначальним в проведенні відповідної політики. В таких умовах трансформації суспільства відбувається перегляд існуючої системи цінностей, життєвих орієнтирів. Впровадження нових інформаційних технологій, а також інші супутні фактори спричинили появу нових форм взаємовідносин між користувачами віртуального середовища. А це, в свою чергу, сприяло формуванню нового типу особистості.

Через зазначене останнім часом науковий інтерес почав спрямовуватися в напрямку дослідження інформаційних технологій та явищ, пов'язаних з ними. Зокрема, увага науковців різних галузей зосередилася на дослідженні Інтернету та його впливі на особистість.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. На даний час дослідження процесу соціалізації особистості, а також кіберсоціалізації особистості представлені в роботах таких науковців, як Є.П. Белінська, С.В. Бондаренко, Є.І. Горошко, А.Ю. Егоров, А.Є. Жічкіна, М. Іванов, В.В. Кучеренко, А.В. Мінаков, В.А. Плешаков та інші. Однак комплексного вивчення процесу віртуальної соціалізації в кіберпросторі не проводилося. При цьому, на сучасному етапі розвитку суспільства вивчення особливостей соціалізації особистості в умовах віртуального середовища є актуальним, новим та доцільним. Ця проблема має міждисциплінарний статус, оскільки, окрім юриспруденції, досліджується соціологією, психологією, соціальною педагогікою та іншими науками. При цьому важливим є те, що ступінь розробки категорії “соціалізація” вищеназваними науками є досить високим, проте явище кіберсоціалізації особистості на сьогодні залишається недостатньо дослідженим, отже потребує подальшого вивчення, враховуючи значення цього процесу в сучасному інформаційному світі.

Метою статті є вивчення особливостей соціалізації особистості в кіберпросторі, тобто кіберсоціалізації. При цьому автор визначає такі завдання:

1. Розгляд процесу кіберсоціалізації.
2. Визначення його позитивних та негативних наслідків.
3. З'ясування причин та наслідків Інтернет-залежності.

Виклад основного матеріалу. Всеосяжний розвиток інформаційних технологій, виникнення інформаційного середовища, поява віртуального простору спричинили вплив на трансформацію особистості, при чому як позитивний, так і негативний.

Стрімкий процес комп'ютеризації та мобілізації (збільшення кількості мобільних телефонів, айфонів, смартфонів, інших гаджетів) є одним із факторів соціалізації особистості, в першу чергу – молоді, оскільки за допомогою цих пристроїв відбувається доступ до віртуального простору, можливість поринути у віртуальну реальність. У віртуальному просторі панують свої правила та зразки поведінки, культурні норми й цінності, які має сприйняти індивід для того, щоб стати частиною цього світу. Саме через це Інтернет набуває значення інституту становлення людини як особистості.

Інтернет – це всесвітня інформаційна система загального доступу, яка сприяє розвитку економічних процесів, створює практично необмежені можливості для спілкування людей у всьому світі. Майже третина населення планети користується цією мережею.

Темпи поширення доступу до Інтернету в світі та в Україні неспинно зростають. За даними Державної служби статистики України за 2014 рік кількість Інтернет-користувачів в Україні сягає 50 %. На сьогодні майже 20 млн. українців віком від 15 років є регулярними користувачами інтернет-мережі. Найбільше Інтернет-користувачів віком від 15 до 29 років (43 %), віком 30 – 44 років (35 %) і від 45 і старше (23 %) [5, с. 152].

Інформаційне середовище – поряд із природним, просторово-географічним, соціальним, культурним тощо відіграє значну роль у професійній діяльності та повсякденному житті сучасної людини. В інформаційному середовищі окремо виділяється середовище Інтернет або кіберпростір.

Інтернет відіграє значну роль в становленні людини як особистості. У віртуальному просторі людина засвоює зразки поведінки, соціальні норми, цінності, має можливість отримати інформацію швидко, у режимі реального часу не виходячи з кімнати. Серед позитивних якостей Інтернету виділяють можливість знайомитися і спілкуватися з великою кількістю людей, дистанційно отримати освіту; використовуючи велику кількість інформації розвивати своє мислення, самовдосконалюватися, освоювати технології комунікації, соціальної навігації, електронної грамотності тощо. Таким чином відбувається соціалізація у віртуальному просторі, або кіберсоціалізація.

Вперше термін “кіберсоціалізація” був введений російським науковцем В.А. Плешаковим у 2005 році. Під кіберсоціалізацією – соціалізацією особистості у кіберпросторі – він розуміє процес якісних змін структури самосвідомості особистості, що відбувається під впливом і в результаті використання нею сучасних інформаційних і комп’ютерних технологій у контексті життєдіяльності [4, с. 48].

На нашу думку, дане визначення відображає основну сутність цього процесу. При цьому, погоджуючись із даним визначенням, вважаємо за доцільне також доповнити його деякими характеристиками. Зокрема, слід зазначити, що процес кіберсоціалізації відбувається шляхом сприйняття норм, правил та зразків поведінки, цінностей, що діють у віртуальному середовищі з метою успішного функціонування в ньому.

Соціолог С.В. Бондаренко визначає кіберсоціалізацію як інтеграцію користувача у соціокультурне середовище, що проходить за допомогою засвоєння технологій комунікації, інформаційної культури, соціальної навігації, інформаційної грамотності, а також соціальних норм, цінностей і рольових вимог [1, с. 56].

Позитивний ефект кіберсоціалізації важко не помітити. За допомогою Інтернету людина може бути іншою, кращою, ніж вона є, і навіть бути інакшою, не такою, ким вона є насправді, в реальному житті. Для цього Інтернет-користувачі використовують псевдоніми (ніки, нікнейми) замість справжніх імен, приховують вік, сімейний стан і навіть стать.

Заперечувати позитивний ефект можуть лише ті, хто не прагне вдосконалюватися, не йде в ногу з часом, не сприймає надбання цивілізації тощо. Такі випадки і раніше були відомі історії: тих, хто доводив, що Земля – кругла, спалювали на вогнищі, освіта і наука вважалися злом. Однак, з часом, з покоління в покоління людство розвивається, перемагаючи такі застарілі стереотипи, прагнучи подальшого стрімкого руху та розвитку.

Сьогодні такою “перевіркою” для людства став Інтернет, або віртуальний простір.

Не викликає сумніву той факт, що кожна річ, кожне явище має як позитивні, так і негативні риси. Все залежить від умов застосування. Наприклад, ліки самі по собі покликані лікувати (або стримувати) певну хворобу, але їх передозування може викликати не тільки зворотний ефект, а навіть летальний наслідок. Проте, ще нікому не спало на думку стверджувати, що всі ліки – це зло, і необхідно від них відмовитися.

Навпаки, побічні ефекти їх застосування та передозування ретельно вивчаються з тим, щоб виробити рекомендації для усунення їх негативних наслідків або для їх профілактики.

Отже, поява віртуального простору змусила вчених звернути увагу не тільки на позитивну, а й на негативну трансформацію особистості в його умовах, на нові можливості і небезпеки, пов’язані із комп’ютерною цивілізацією.

Більшість науковців погоджуються, що не зважаючи на всі перераховані вище позитивні якості Інтернету, особливістю соціалізації сучасної молоді є зниження її інтелектуально-освітнього, культурного і морального рівня.

Людина – істота соціальна, і поза соціумом вона не може розвиватися психічно, розумово, соціально. Сприймаючи лише мінімальний набір знань, правил поведінки, необхідних, щоб стати учасником віртуального середовища, людина уникає засвоєння інших, реальних знань, правил, цінностей, які можна отримати при безпосередньому спілкуванні з родичами, друзями, знайомими, однолітками, прочитати в засобах масової інформації, книгах, побачити у кінофільмах тощо. Проводячи за комп'ютером до 18 годин на добу (за статистичними даними), людина втрачає здатність до самопрезентації в реальному світі.

В результаті в особи може виникнути психологічна залежність від кіберпростору. Така залежність пояснюється незадоволеністю реальністю (проблеми в особистому житті, в професійній сфері тощо), що призводить до того, що людина надає перевагу віртуальному світу, йде від реальності у світ фантазій, ілюзій.

Можливість використання у віртуальному спілкуванні не лише реальних даних, але й вигаданих, бажаних; повна свобода дій стимулюють молодь до постійного перебування в кіберпросторі, а це, в свою чергу, і є Інтернет-залежність [3, с. 70].

Основними ознаками Інтернет-залежності є: безконтрольне використання соціальних мереж, значні стресові реакції на прохання вимкнути комп'ютер, поганий сон, проблеми в навчанні, спілкуванні, ворожість, агресивна поведінка щодо оточуючих, нездатність до конструктивного виходу з конфлікту тощо.

Такі особливості особистості Інтернет-залежних підлітків як проблеми із спілкуванням, відчуття самотності, низька самооцінка, схильність до уникнення проблем і відповідальності, відхід від себе справжнього у віртуальний світ, сприяють як залученню в Інтернет-адикцію, так і одночасно є факторами ризику соціальної дезадаптації [2, с. 27].

Крайнім ступенем негативних наслідків кіберсоціалізації, а саме, Інтернет-залежності, є перетворення людини (в першу чергу, підлітка) в Інтернет-мауглі. Автор роботи вважає за доцільне ввести цей термін в науковий обіг з метою його подальшого дослідження та використання.

Люди з синдромом (феноменом) мауглі неодноразово ставали об'єктами дослідження вчених (психологів, соціологів, педагогів). Однак в розрізі кіберсоціалізації це явище до сьогодні є неопрацьованим.

Дослідженнями було підтверджено, що розвиток психічних якостей людини відбувається лише в дитинстві під впливом зовнішнього середовища. Поза соціумом дитина не зможе стати людиною, особистістю, розвиватися психічно, розумово, соціально. Якщо умови психічного розвитку дитини не відповідають її потребам, то поповнити ці прогалини в дорослому житті вона не зможе.

Отже, для розвитку дитини велике значення мають кількість та якість спілкування. Відповідно, якщо такого спілкування недостатньо, то дитина не засвоїть навичок продуктивного спілкування, налагодження спілкування з оточуючими.

Інтернет-мауглі – це, на думку автора, така категорія людей (зокрема, дітей), які в силу тривалого перебування в кіберпросторі втрачають зв'язок з реальністю, інколи навіть не здатні розрізнити віртуальний та реальний світ, втрачають мовні навички (не здатні обґрунтовано висловити свою точку зору), навички продуктивного спілкування з оточуючими, займають по відношенню до них ворожу, агресивно-негативну позицію. Як правило, в повсякденному житті вони мляві, апатичні, сумні, пасивні, позбавлені життєрадісності, у них знижена пізнавальна активність, у них не виникає прихильності до дорослого, вони не можуть усвідомити свою провинку, нездатні до конструктивного виходу із конфліктної ситуації.

Висновки.

Проведений аналіз показує, що однією з основних проблем кіберсоціалізації особистості є проблема вибору джерела інформації. Процес негативного впливу Інтернет-мережі на особистість ускладнюється можливістю доступу дітей до інформації сумнівного змісту, що суперечить загальноприйнятій етиці, зокрема, порнографії, сатанізму, пропаганди насильства тощо.

Таким чином, впровадження Інтернету та його доступність вплинули на всі сфери життєдіяльності людини, започаткувавши нову еру – еру інформаційного суспільства. Інтернет є середовищем для співпраці та спілкування, розповсюдження інформації, віртуальним економічним середовищем, інструментом для ведення бізнесу, тобто рушійною силою для прогресу та вдосконалення людства.

Процес кіберсоціалізації є новим видом соціалізації, який обумовлений появою та розвитком віртуального простору. На сучасному етапі трансформації суспільства проблема кіберсоціалізації особистості є актуальною та потребує подальшого дослідження з метою зменшення негативного впливу Інтернет-середовища на свідомість людини, оскільки Інтернет-залежність може призвести до трагічних наслідків як для здоров'я, так і для суспільного статусу користувача.

Використана література

1. Бондаренко С.В. Социальная структура виртуальных сетевых сообществ : дис. на соискание науч. степени д-ра социол. наук : 22.00.04 / С.В. Бондаренко. – М. : РГБ, 2005.
2. Егоров А., Кузнецова Н., Петрова Е. Особенности личности подростков с Интернет-зависимостью // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2005. – Т. 5. – № 2.
3. Кучеренко В.В., Петренко В.Ф., Госохин А.В. Измененные состояния сознания : психологический анализ // Вопросы психологии. – 1998. – № 3.
4. Плешаков В.А. Виртуальная социализация как современный аспект квазисоциализации личности // Проблемы педагогического образования : сб. науч. статей. – Вып. 21. – М. : МПГУ – МОСПИ, 2005.
5. Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України, (Київ, 18 червня 2014 року). – К. : Парламентське видавництво. – 2014. – 194 с.

~~~~~ * * * ~~~~~